

Dragomanov
Ukrainian
State
University

Universities-Communities:
strengthening cooperation

Jean Monnet Chair
SCAES
Social and Cultural Aspects
of European Studies

Jean Monnet Centre of Excellence
ESSIE
European Studies of
Social Innovations in Education

With the support of
Erasmus+ Programme
of the European Union

NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE
AND ENVIRONMENTAL SCIENCES
OF UKRAINE

Українська асоціація дослідників європейських цінностей в освіті (AREVE)
Факультет педагогічних наук DISFOR – Університет Генуї (Італія)
Український державний університет імені Михайла Драгоманова
Національний університет біоресурсів і природокористування України
Навчально-реабілітаційний заклад вищої освіти "Кам'янець-Подільський державний інститут"
Факультет спеціальної та інклюзивної освіти (УДУ ім. М. Драгоманова) та
Кафедра менеджменту та інноваційних технологій соціокультурної діяльності (УДУ ім. М. Драгоманова)

Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції

«СОЦІАЛЬНІ ТА КУЛЬТУРНІ ЄВРОПЕЙСЬКІ СТУДІЇ: СОЦІАЛЬНІ ІННОВАЦІЇ ДЛЯ УКРАЇНИ»

для студентів, здобувачів, молодих вчених, аспірантів, докторантів, дослідників, викладачів,
представників професійних спільнот та громадянського суспільства

м. Київ, 26 квітня 2023 року

Конференція проводилась в рамках імплементації проєкту напряму Жана Монне - Кафедра Жана Монне «Соціальні та культурні аспекти Європейських Студій» (SCAES)620635-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-CHAIR та у синергії з проєктами напряму Еразмус+ KA2 «Університети-Громади: Посилення співпраці» 101083077 — UNICOM — ERASMUS-EDU-2022-CVHE та Центру досконалості Жана Монне «Європейські Студії соціальних інновацій в освіті» - Jean Monnet Centre of Excellence ESSIE - 101085552 - ERASMUS-JMO-2022-COE. Також в конференції та воркшопах відбувається підтримка сталості проєкту напряму Жана Монне Проєкт Жана Монне «Європейські цінності різноманіття та інклюзії для сталого розвитку» Erasmus+ Jean Monnet Project «European values of diversity and inclusion for sustainable development» (EVDISD) 620545-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-PROJECT. Конференція проводилася за підтримки Національного Еразмус+ Офісу в Україні

СУЧАСНИЙ СТАН ВПРОВАДЖЕННЯ АЛЬТЕРНАТИВНОЇ І ДОДАТКОВОЇ КОМУНІКАЦІЇ В УКРАЇНІ

CURRENT STATE OF IMPLEMENTATION OF AUGMENTATIVE AND ALTERNATIVE COMMUNICATION IN UKRAINE

Швалюк Тетяна Миколаївна

доцент кафедри логопедії та логопсихології
Факультету спеціальної та інклюзивної освіти
УДУ імені Михайла Драгоманова

shvaluktm@ukr.net

З урахуванням збільшення кількості осіб із особливими освітніми потребами, а також осіб із іншими тяжкими хворобами (генетичними, пухлинами головного мозку, дегенеративними захворюваннями нервової системи), які на постійній, або тимчасовій основі, протягом життя, або певного періоду життя потребують для вирішення своїх потреб і бажань в тій чи іншій мірі підтримки комунікації і спілкування, великого значення у вирішенні цієї проблеми набувають засоби альтернативної і додаткової комунікації (надалі – АДК). АДК можуть користуватися як діти так і дорослі. І ця проблема є досить актуальною і маловивченою в Україні, потребує подальших наукових і практичних розробок.

На сьогодні в Україні фахівці в галузі спеціальної та інклюзивної освіти послуговуються міжнародним терміном – *Augmentative and Alternative Communication* (калькована аббревіатура з англійської мови скорочено – ААС), яка здійснюється за допомогою предметів, фотографій, зображень, графічних символів, жестів, спеціальних простих і складних інформаційних технологій [3, с. 35]. А також низкою інших термінів:

«Альтернативні і додаткові засоби комунікації» (АДК), за визначенням Міжнародної асоціації з альтернативної і додаткової комунікації – це набір засобів і стратегій, які може використовувати будь-яка особа для вирішення щоденних завдань спілкування [4];

«Асистивні технології» – це збірний термін, що охоплює різноманітні допоміжні засоби та послуги. Цей термін використовується, коли необхідно сказати про будь-які

допоміжні апаратні або програмні засоби, які нададуть змогу дітям із особливими освітніми потребами бути успішними у вирішенні навчальних завдань, які допоможуть самостійно здобути певні навчальні уміння й навички і застосовувати їх у подальшому житті [4];

«Підтримуюча комунікація» або «комунікація з опорою» - називають різноманітні види педагогічної і терапевтичної допомоги, яка надається особам з відсутністю або суттєвими обмеженнями усного мовлення, з метою оптимізації їхніх комунікативних можливостей (Зузанне Рабе, Німеччина) [3, с. 36].

Хочемо зазначити, що становлення використання системи АДК в роботі з особами з особливими освітніми потребами в Україні вперше було здійснено в рамках міжнародного партнерства, при підтримці міжнародної програми стажування представників Української асоціації корекційних педагогів у Стокгольмському університеті (2008), а також в рамках міжнародного освітнього проєкту за участю Швеції та інших східних країн. В рамках цього проєкту вчені НПУ імені М.П. Драгоманова пройшли навчання на курсах підвищення кваліфікації «Підтримуюча і альтернативна комунікація як засіб нормалізації життєдіяльності осіб із особливостями психофізичного розвитку» (2008), прийняли активну участь у ряді міжнародних конференцій і семінарів, заходів щодо використання АДК у світовому вимірі (2009), пройшли сертифіковане навчання Блісс-мовленню в рамках Міжнародного семінару з альтернативної і додаткової комунікації (2009) [2, с. 71-76]. У 2013 році на базі НПУ імені М.П. Драгоманова Інституту корекційної педагогіки і психології була проведена перша Східно- та Центральноєвропейська Регіональна конференція з проблеми альтернативної та допоміжної комунікації «Комунікація для всіх».

Результатами наукових пошуків останніх років в цій галузі стали дослідження українських вчених з використання АДК в корекційно-розвитковій роботі з дітьми з тяжкими порушеннями мовлення (І. Мартиненко, І. Марченко, А. Сімко, Г. Усатенко, М. Чайка, М. Шеремет та ін.), з інтелектуальними порушеннями (Н. Кравець, І. Омелянович, А. Савицький, М. Чайка, В. Шорохова та ін.), з РАС (Є. Козир, Г. Лопатіна, А. Хворова, Ю. Товкес), в роботі з дітьми-інвалідами (Т. Єжова, О. Літвінова та ін.) [2], а також розробкою і впровадженням в навчальний процес на другому «магістерському» рівні спеціальності «016.01 Спеціальна освіта. Логопедія» дисципліни «Новітні комунікативні технології» (курс розроблений І. Марченко, 2012) [3], видано навчально-методичні посібники: І.

Марченко (2016, 2019) «Педагогічні технології комунікативного розвитку дітей із тяжкими порушеннями мовлення (логопедична робота)» для студентів вищих педагогічних навчальних закладів. Спеціальність: Корекційна освіта (логопедія і спеціальна психологія) [3]. Чайка М.С., Усатенко Г.В., Кривоногова О.В. (2021) «Теорія та практика використання альтернативної комунікації для осіб з особливими освітніми проблемами» [4].

На сьогодні в Зкладах вищої освіти (ЗВО) України: Українському державному університеті імені Михайла Драгоманова, Прикарпатському державному університеті імені Василя Стефаника, Херсонському державному університеті, Бердянському державному педагогічному університеті та інших ЗВО на факультетах спеціальної та інклюзивної освіти розроблені і впроваджені навчальні дисципліни: «Новітні комунікативні технології» (2010) та «Технології альтернативної комунікації» (2022) в УДУ імені Михайла Драгоманова Факультет спеціальної та інклюзивної освіти; «Педагогічні технології комунікативного розвитку дітей із тяжкими порушеннями мовлення» (2023) у Прикарпатському державному університеті імені Василя Стефаника; «Альтернативна комунікація» (2023) у Херсонському державному університеті, які викладають на першому «бакалаврському» та другому «магістерському» рівнях професійної підготовки здобувачів освіти та в рамках підвищення кваліфікації логопедів, психологів, соціальних працівників, асистентів вчителя та ін., здійснюється наукова робота з цього напрямку. Науковці та практики приймають активну участь в Міжнародних конференціях із означених проблем з метою підвищення кваліфікації, обміну досвідом (Ізраїль, Болгарія 2022).

В свою чергу, І. Литвин, Т. Хронік, В. Шестопап, О. Абрамович (2020) розроблено та впроваджено в освітній процес програму з корекційно-розвиткових занять «Альтернативна комунікація» для учнів 5-10 класів загальноосвітніх шкіл для дітей із інтелектуальними порушеннями помірного та важкого ступенів, яка спрямована на розвиток комунікативних умінь.

На сьогодні в Україні впровадження АДК є особливо значущою з таких причин: *по-перше*, збільшення кількості осіб, які потребують підтримки в комунікації засобами АДК; *по-друге*, відсутність спеціальних центрів для здійснення кваліфікованої роботи з вивчення потреб осіб із особливими освітніми потребами і забезпечення їх якості життя; вибору відповідних засобів АДК, згідно визначеного в процесі комплексної діагностики їх

психофізичного, психомоторного, мовленнєвого стану розвитку, комунікативних здібностей; здійснення навчання з використання засобів АДК; *по-четверте*, недостатня реалізація супроводу та підтримки сімей, в яких перебуває дана особа; *по-п'яте*, недостатня підтримка на державному рівні у реалізації даної проблеми.

Хочемо зазначити, що певні зрушення у вирішенні цієї проблеми почали відбуватися з 2015 року, коли розпочали свою діяльність громадські організації «ДивоГра» (соціальне підприємство, 2015), центр раннього втручання КНП «Дитяча міська поліклініка № 6» Одеської міської ради, які безпосередньо займаються просвітництвом використання АДК в Україні, впроваджують та виготовляють засоби АДК для забезпечення безбар'єрності осіб із особливими освітніми потребами у всіх сферах життя.

З 2019 року в Україні в рамках розвитку екосистеми цифрової інклюзії започатковано інноваційну платформу соціального партнерства «Цифрова інклюзія», на меті якої є створення інструментів для АДК.

У 2020 році у співпраці з Міністерством освіти і науки в Україні, громадськими організаціями «Зорове суспільство», «ДивоГра» за ініціативи компанії «Хуавей Україна», в рамках корпоративної програми TECH4ALL, впроваджено розробку україномовного мобільного застосунку для спілкування, соціалізації і розвитку у цифровому світі для користувачів АДК.

В останні роки в Україні створено стратегічний напрям впровадження безбар'єрного простору, затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України № 366 від 14.04.2021 року «Про схвалення Національної стратегії зі створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року», реалізація якого потребує комунікаційного супроводу з метою формування громадської думки [1].

Згідно цього положення у підрозділі «Напрямок 2. Інформаційна безбар'єрність. Візія.» зазначено, що люди незалежно від їх функціональних порушень чи комунікативних можливостей мають доступ до інформації в різних форматах та з використанням технологій, зокрема шрифт Брайля, великошрифтовий друк, аудіодискрипція (тифлокоментування), переклад жестовою мовою, субтитрування, формат, придатний для зчитування програмами екранного доступу, формати простої мови, легкого читання, засоби альтернативної комунікації. Серед завдань, які спрямовані на досягнення стратегічної цілі

«Доступність для всіх інформації та комунікації в ході отримання публічних послуг» визначено: «...щодо створення умов для інформаційної доступності медіаконтенту: окремо виділено підтримку розвитку альтернативних засобів комунікації; щодо підготовки фахівців для забезпечення інформаційної доступності: 1) розроблення програм підготовки фахівців з аудіоопису, жестової мови та альтернативних засобів комунікації; 2) забезпечення навчання фахівців з аудіоопису, жестової мови та альтернативних засобів комунікації». [1]

Отже, проблема використання і впровадження АДК в Україні на сьогодні залишається досить актуальною та малорозробленою. Окреслене коло питань, яке постало в сучасному просторі України з приводу впровадження альтернативних та додаткових засобів комунікації, потребує вирішення і розробки нових стратегій, наукових досліджень, підготовки відповідного рівня фахівців у цій галузі, набуття досвіду інших країн щодо організації і впровадження АДК на державному рівні.

Список використаних джерел:

1. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 14.04.2021 року № 366-р Про схвалення Національної стратегії зі створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/366-2021-%D1%80#Text>

2. Марченко І.С. Становлення використання системи ААС в Україні. Матеріали ІХ Східно- та Центральноєвропейської Регіональної конференції з проблеми альтернативної та допоміжної комунікації «Комунікація для всіх» / за ред. В.М. Синьова, М.К. Шеремет. Київ: ДІА, 2013. С. 71-76.

3. Марченко І.С. Педагогічні технології комунікативного розвитку дітей із тяжкими порушеннями мовлення (логопедична робота): Навчальний посібник для студентів вищих педагогічних навчальних закладів. Спеціальність: Корекційна освіта (логопедія і спеціальна психологія). – 1-е видання. Київ : ДІА, 2019. 148 с.

4. Чайка М.С., Усатенко Г.В., Кривоногова О.В. Теорія та практика використання альтернативної комунікації для осіб з особливими освітніми проблемами : навчально-методичний посібник. Київ : ФОП Усатенко Г.В., 2021. 80 с.